

Doç. Dr. Derya GÜL ÜNLÜ/ Aşkın Ebeveynlik ve Dijital Çağda Çocuk Yetiştirme

TRANSCENDENT PARENTING_

Raising Children in the Digital Age

SUN SUN LIM

STUDIES IN MOBILE COMMUNICATION _

DOI: 10.37679/trta.1368075

Aşkın Ebeveynlik ve Dijital Çağda Çocuk Yetiştirme

Transcendent Parenting: Raising Child in Digital Age

Yazar: Sun Sun Lim

Yayın: Oxford University Press (2019)

Online ISBN: 9780190088996

Print ISBN: 9780190088989

Derya Gül ÜNLÜ*

Günümüzde bireylerin ebeveynlik rolüne dair ihtiyaçları doğrultusunda bilgi aramak ya da tavsiye almak için dijital iletişim araçlarından yararlanmaya başlamaları, ebeveynlik pratiklerinin gerçekleştirilmesinde dijital ortamın işlevsel bir nitelik kazanmasını da beraberinde getirmiştir. Her geçen gün gelişen teknolojik altyapı, anne ve babaların hem ebeveynlik pratikleri hakkında bilgi alabilmesini hem deneyimlerini diğer ebeveynlere aktarabilmesini hem de sadece çocukla birlikte olunan zamanlarda değil her an ebeveynlik yapabilir olmalarını mümkün kılmıştır. Ebeveynliğin dijital ortam aracılı bir hâl almasıyla birlikte, yeni bir nitelik kazanan anne/baba rol ve modelleri ile dijital çağda çocuk yetiştirmenin dönüşen niteliği ve gerekliliklerini inceleyen Sun Sun Lim, görece yeni olan bu alan yazının önemli araştırmacıları arasındadır. Önceki çalışmalarında da sıklıkla üzerinde durduğu annelik ve babalık pratiklerinin dönüşen bu yeni formunu aşkın ebeveynlik (transcendent parenting) olarak tanımlayan Lim, ebeveynliğin dijital ortam aracılı hâl gelmesiyle nasıl bir nitelik kazandığını, mobil iletişimin anne/baba-çocuk ilişkisindeki rolünü ve bu yeni ebeveynlik modeline sahip anne/babaların, dijitalin içine doğan çocuklarını yetiştirirken nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine dair önerilerini "Aşkın Ebeveynlik ve Dijital Çağda Çocuk Yetiştirme" (Transcendent Parenting Raising Children in the Digital Age) başlıklı çalışmasında detaylandırır. Bu çerçevede gerçekleştirilen kitap incelemesi de Lim tarafından kaleme alınan çalışmanın dijital ebeveynlik literatürüyle nasıl ilişkilendiğinin; metinde ebeveynlere işaret edilerek aktarılan görev ve sorumlulukların dijital ebeveynlik, dijital okuryazarlık,

*Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, derya.gul@istanbul.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3936-7988

dijital ortamda çocuk gelişimi ve eğitimi alanlarındaki çalışmalarda kendine nasıl yer bulabileceğinin ortaya koyulması amaçlanmakta ve şüphesiz konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyen anne babalara katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Artan mobil iletişim olanakları sayesinde bireylerin her an her yerde ve ulaşılabilir olmaları, ebeveynlerin birbirleriyle ve çocuklarıyla olan ilişkilerini dönüştürmüştür. Anne ve babalar, çocukları ve aile yaşamlarının günlük akışı içerisinde ihtiyaç duydukları kişi ve kurumlarla sürekli temasta olabilir hâle gelmişlerdir. Buradan hareketle yola çıkan Lim, kitap çalışması içerisinde “Aşkın Ebeveynlik ve Medya Zengini Ev” başlığı altında günümüzün dijital iletişim araçlarıyla donatılmış evlerini incelemektedir. Araştırmacıya göre, günümüzde hanelerin çok sayıda dijital iletişim aracıyla dolu olması, dijital ortamda da birbirine bağlı olan aile üyelerinin her zaman erişilebilir ve hazır olan dijital medya topluluklarıyla sarmalanması alışıldık bir durum hâlini almıştır. Bu durum gerçekten de aile içi etkileşimin sürekliliğinde mobil medyayı ve beraberinde dijital platformların oynadığı merkezi rolü gözler önüne serer niteliktedir. Öyle ki bugün anne baba adayları dahi henüz isim vermediği çocuklarının ultrason görüntülerini sosyal medya platformlarında paylaşarak bağlı buldukları dijital topluluğa ebeveynliklerini ilan etmektedir. Lim, dijital ortamdaki ebeveynin bu yolculuğunun çocuğun okuldaki ilk günü, kaybettiği ilk dişi, kazandığı ilk yarış, mezuniyeti gibi önemli günlerden duyurularla devam ettiğini belirtmektedir. Ayrıca araştırmacı, mobil iletişim olanaklarının aile üyelerinin hatıralarını biriktirmenin ve yakınlarına duyurmanın ötesinde, sosyal medya platformları aracılığıyla ilişkilendikleri ağlar üzerinden bağlarını sürdürmelerine de hizmet ettiğini ileri sürmektedir.

Lim’e göre, teknolojik olanakların gelişimi ve mobil iletişim olanaklarının ortaya çıkışı, bebeklikten ergenliğe ve yetişkinliğe kadar bir çocuğun gelişiminin her aşamasında aşkın ebeveynlik uygulamasını doğurmuştur. Yani aşkın ebeveynlik, mobil iletişim ortamında ebeveynlerin birçok alanı aşmasına olanak tanıyan önemli dönüşümlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle araştırmacının mobil iletişim aracılığıyla gerçekleştirilen ebeveynlik pratiklerine olumlu baktığını söylemek mümkündür. Söz konusu bakış açısından hareketle araştırmacı, kitap çalışmasında aşkın ebeveynlik modelinin çeşitli versiyonlarının Güneydoğu Asya perspektifinden ayrıntılı bir görünümünü sunmakta ve argümanını ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkinin oldukça dijital aracı bir hâl aldığı Singapurlu ailelerle yapılan saha çalışmaları üzerinden konumlandırmaktadır. Bu çerçevede Lim, “Günümüzde Ebeveynlik” başlığı altında dijital çağ ile birlikte ebeveynliğin dönüşümünü tanımlamaktadır. Lim’in tanımlamasına göre, aşkın ebeveynlik, ebeveyn ve ço-

cuğun fiziksel olarak birbirinden uzak olmasına rağmen dijital iletişim araçlarıyla kurdukları sürekli birliktelik hâlidir. Aslında ebeveynin dijital platformlar aracılığıyla ebeveynlik pratiklerini sürekli ve zamansız kılmasıdır. Model, temel olarak, ebeveynin aracılı bir biçimde çocuğun hayatının her alanındaki varlığına işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, aşkın ebeveynlik, 1990'larda ve 2000'lerin başlarındaki yoğun ve helikopter ebeveynliğin bir sonraki aşamasıdır. Bu aşama, anne ve babaların çocuklarının hayatlarındaki geleneksel otorite ve sınırlarını aşan daha kapsayıcı bir ilişkiyi içermektedir. Çocuk ve ebeveyn her an birbirine bağlıdır ve bu durum hem gönüllü hem de gelinen noktada kaçınılmazdır.

Şüphesiz, dünya çapındaki geniş ebeveynlik ve sosyal norm yelpazesi içerisinde ebeveynlik modelleri benzerlik, farklılık ve nüans noktaları içermektedir. Lim'in temellendirdiği aşkın ebeveynlik kavramsallaştırması ise tüm bu nüansların ötesinde mobil iletişim platformlarıyla dönüşen ebeveynlik pratiklerine ve çocukla sürekli bağlı olma hâlinin getiri ve götürüleriyle aldığı yeni forma işaret etmektedir. Yine bu aşamada ebeveynin fazlaca katılımı, çocukların hem mahremiyet hem de kendi ilişkilerini yönetebilme hakları konusunda çekinceler yaratabilir. Fakat Lim'in aşkın ebeveynlik vurgusu, mobil iletişim platformlarının aile içi ve aile üyelerinin çevreyle etkileşiminde üstlendiği belirleyici rolle, ebeveynliğin de nasıl kapsayıcı bir niteliğe büründüğünü gözler önüne sermektedir. Bu durum, ebeveyne düşen görev ve sorumlulukların bir çocuğun topluma kazandırılması sürecindeki fayda çerçevesinde düşünüldüğünde oldukça önemlidir.

Lim'e göre, dijital iletişim araç ve platformları, bireyin ebeveynlik pratiklerinin niteliklerini arttırıp, çocukla sürekli bağlantıda kalınmasını sağlamakla birlikte; çocuğun dijital ortam aracılığıyla (konum takibi, kamera, sosyal medya hesapları gibi çok çeşitli kullanım imkânlarıyla) korunmasını da olanaklı kılmaktadır. Hatta öyle ki Lim için kişisel cep telefonu ile donatılan çocuklar sürekli olarak ebeveynleriyle bağlantıda olmaları dolayısıyla korunabilirlerdir. İlerleyen yıllarda çocuklar özerkliklerini kazanarak evden ayrılışları da aşkın ebeveynler yine iletişim teknolojileri aracılığıyla çocuklarının hayatında var olmaya devam ederler.

Bir diğer önemli vurgu da ebeveynlerin çocuklarının çevreleriyle etkileşimlerinde onlara yol gösterebilme imkânına sahip olmalarıdır. Konuyla ilgili olarak kitabın ilerleyen bölümlerindeki Evde, başlığı altında ebeveynlerin çocuğun dijital platform kullanımlarını nasıl organize edebileceklerini tartışmaktadır. Öncelikle çevrim içi ortamda çocuklarıyla bağlantıda olan anne ve babalar çocuklarının kimlerle arkadaş olduğunu, neleri beğendiğini yani bir biçimde gündemlerini takip ede-

bilmektedir. Ayrıca yine çevrim dışı hayatta karşılaştıkları çeşitli problemleri de dijital platformlar üzerinden aktarabilmekte ve diğer ebeveynlere de erişebilme gücüne sahiplerdir. Bu çerçevede Lim, aşkın ebeveynliğin anne babalara önemli bir sorumluluk yüklediğine de işaret etmektedir. Çünkü ebeveynler, çocuklarının geçtiği her çevrim içi ve çevrim dışı ortamın ötesine geçmeli, aklın sesi olmalı ve akıllıca tavsiyelerde bulunmalıdır. Bunun için de ebeveynlerin çocuklarının akran etkileşimlerini ve sosyal ortamlarını tanımaları gerekmekte; bu da ebeveynlerin yeterli teknolojik beceri ve duygusal olgunlukla dijital ortamda karşılaşılabilir olacak ve risklerin bilincinde olmalarıyla mümkündür.

Bununla birlikte, dijital platformların çoğalmasıyla ebeveynlerin çocuk bakım-gözetim sorumluluklarının da kolaylaştığı ve diğer ebeveynlerle kendi pratikleri üzerine iletişim kurabilme imkânına sahip olduklarına da dikkat çekilmektedir. Bu çerçevede Lim, aşkın ebeveynliği zamansal sınırlara meydan okumasıyla da karakterize etmektedir. Ebeveynler, çocuklarının yanlarında ya da görüş alanlarında olup olmadığına bakılmaksızın ebeveyn-çocuk etkileşimini artırarak sürekli ebeveynlere dönüşmekte, ebeveynlik görevlerini kesintisiz olarak üstlenmekte; Lim'in vurgusuyla zamanın ötesine geçmektedirler. Bu kapsamda Lim, dijital ortam aracılığıyla her an çocuklarına erişebilen ebeveynlerin kendilerini güçlenmiş hissettiklerine vurgu yapmakla beraber, bu durumun çeşitli dezavantajlarına da değinmektedir. Aşkın ebeveynlik, ebeveynlik görevlerinin sonsuz bir döngüde olduğu, anne babaların durmaksızın ebeveynlik yaptığı, anlamlı bir mola şansının çok az olduğu veya hiç olmadığı bir durumdur. Bu yönüyle Lim, sürekli bağlantıda olma hâlinin zaman zaman bir yüke dönüşebileceğini de göstermektedir. Anne ve babalar çocukları için her an hazır bulunur olmaları dolayısıyla kendilerini baskı altında ve bunalmış hissedebilmektedirler. Günlük rutin içerisinde çok sayıda farklı kimlik ve bu kimlikle ilişkili rol üstlenmiş bireyler, ebeveynliğin sürekli hâle gelmesiyle birlikte, söz konusu kimlikleri ve o kimliğin gerekli kıldığı görev ve sorumluluklardan kısa süreli de olsa uzaklaşmamaktadır. Fakat yine de aşkın ebeveynlik, toplumun anne babalar için kritik gördüğü temel görev ve sorumluluklar noktasında (çocuklara toplumsal, ahlaki değerlerin aşılması, çocukların olumsuz çevresel etkilerden korunması, gözetim ve deneyim, akademik ve sanatsal faaliyetlerinin desteklenmesi gibi) fark yaratabilmesi bakımından değerlidir.

Anne ve babaların ebeveynlik pratiklerine teknolojiyi adapte etmeleri, geleneksel ebeveynlik rol ve modellerinin ötesine geçebilmelerini olanaklı kılmıştır. Söz konusu argümanı derinleştirmek adına kitap çalışması içerisinde hem kendileri hem de çocukları dijital ortamı aktif olarak kullanan ebeveynlerin yaşadıkları çe-

şitli sorunlar ve anlaşmazlıklara dair hikâyelere yer veren Lim, çok sayıda örnek üzerinden aşkın ebeveynliği senaryolaştırarak somutlaştırmaktadır. Bu çerçevede, araştırmacı, ebeveynlerin kendileri ve çocuklarıyla aralarındaki fiziksel mesafeyi, çevrim içi ve çevrim dışı sosyal etkileşim ortamlarını ve görünüşte kesintisiz ebeveynliğin zamansızlığını aşmak için mobil bağlantıdan nasıl yararlandıklarını özetlemektedir. İncelemelerini başta Singapur olmak üzere mobil iletişim süreçlerini aile yaşamlarına yüksek düzeyde entegre eden şehirli orta sınıf Asya (Çin, Endonezya, Güney Kore, Vietnam gibi) aileleri üzerinden gerçekleştiren Lim, bu ailelerde anne/baba-çocuk etkileşiminin nasıl arttığı ve bağlantıda olma hâli dolayısıyla ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecinde ne gibi beceriler edinmeleri gerektiğini değerlendirmektedir.

Tüm bunlara ek olarak, Lim, mobil iletişimin ebeveynlere çocuklarının hayatlarına her zamankinden daha fazla dâhil olmalarını nasıl sağladığını da tartışmaya açmakta ve aşkın ebeveynlik modeliyle birlikte ebeveynlerin aile içi ilişkilere her zamankinden daha fazla entegre olup olmadıklarını da sorgulamaktadır. Bilindiği üzere günümüzde, orta sınıf kentli toplumların büyük bir çoğunluğunda iş, eğitim, eğlence, aile içi haberleşme gibi günlük rutinler ve bu rutinlerin birbirleriyle koordinasyonu mobil iletişim araçlarıyla donatılmış durumdadır. Bu durum, ebeveynin hem çocukla olan etkileşiminde hem de yaşamsal ihtiyaçların giderilmesi noktasında söz konusu araçları en etkin biçimde kullanabilme becerisine sahip olmasını gerektirir. Ayrıca aile, çocuğun mobil iletişim araçlarıyla tanıştığı, kullanmayı öğrendiği ilk ortam niteliğindedir. Hatta Lim bu aşamada, çoğu ülkede orta sınıf haneler içerisinde internet erişimi ve sosyal medya kullanımının televizyon izleme sürelerinden daha uzun olduğundan ya da çocukların eğlence için oyuncaklarla oynamak yerine akıllı telefon, bilgisayar veya tabletlerdeki oyun ve öğretici uygulamalarda vakit geçirmeyi tercih ettiğinden bahsetmekte ve dijital ortamın iletişim fonksiyonunun bilgi kaynağı hâlini aldığından da altını çizmektedir.

“Okulda” başlığı altında, özellikle okula başlayan çocukların eğitim sürecinde tabletlerin temel bir eğitim aracı olarak kullanılması (her ne kadar çocuklar üzerinde yol açabileceği fiziksel ve psikolojik riskler tartışmalı olsa da) eğitimciler ve ebeveynler tarafından görece izin verilen uygulamalar aktarılmaktadır. Bu aşamada Lim, çeşitli Asya ülkelerindeki farklı aile yapıları üzerinden örnekler vererek; ebeveynlerin çocuklarının dijital platform kullanımlarına ilişkin kaygılarını, gerçekleştirecekleri çeşitli kısıtlama ya da yönlendirmelerle (örneğin; dijital platformlar üzerinden öncelikle ödevlerini bitiren çocukların sonrasında oyun oynamalarına izin verilmesi, Müslüman ailelerin çocuklarını dijital platformlarda dini eğitim de

alabilecekleri uygulamalara yönlendirmesi gibi) nasıl yönetebileceklerinden bahsetmektedir.

Yine Lim, “İyileşme” ve “Oyunda” başlıkları altında, günümüz dünyasında dijital platformun risklerini önceleyerek çocuklarının mobil iletişim aracı kullanımının tamamen yasaklanmasının hem çocuğun akranlarından geri kalmasına neden olarak sosyal gelişim sürecini olumsuz etkileyeceğine hem de yukarıda da bahsedildiği üzere bir bilgi kaynağı olarak sıklıkla başvurulan bu platformlardan yalıtılmanın akademik başarıyı düşürebileceğine dikkat çekilmektedir. Bu nedenle, anne ve babanın kendi dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine ek olarak, çocuğun da dijital ortamla nasıl ilişkileneceğinin yönetilmesi, gerekli becerinin kazandırılarak çocuğun gelişim sürecinde çevrim içi ve çevrim dışı hayatının entegre bir biçimde gözetilmesi sorumluluğu da ebeveyne düşmektedir. İlerleyen yıllarda çocuk ailesinin kısıtlamaları ya da yönlendirmeleri olmadan dijital platformlarda yer almaya başladığında, ailesi tarafından kendisine kazandırılan dijital okuryazarlık becerisi, genç toplum üyesinin dijitalle nasıl ve ne biçimde ilişkileneceği hususunda belirleyici olacaktır.

Bugün çocuklar için mobil iletişim araçlarının kullanımı, günün çeşitli anlarının ya ana faaliyetine ya da ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerçekleştirdikleri yan eylemlere dönüşmüş durumdadır. Şüphesiz bu durum, gelişmelerinin her aşamasında çocuklar ve gençler için farklı amaçlara hizmet etmekte ve farklı sonuçları da beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede son başlık olan “Mobil İletişim ve Aşkın Ebeveynlik” başlığı altında, ebeveynlerin anne ve babalık pratikleri için dijital ortamı nasıl aktif biçimde kullanabileceklerine dikkat çekilmektedir. Çünkü çocuk ve gençlere yönelik uygulamalarda gerçekleşen aralıksız yenilikler, güncellemeler aynı zamanda ebeveyne her gelişmeyi takip etme, potansiyel fayda ve zararları değerlendirme görevini de yüklemektedir. Bu noktada Lim, özellikle yaşı küçük çocuk sahibi olan ebeveynlere çocuklarına medya tüketimi konusunda rehberlik ederek aktif olarak birlikte izleme veya ortak kullanım faaliyetlerine katılmalarını önermektedir. Böylelikle çocuk gelecek yıllarda da küçüklükte kazandığı okuryazarlık becerisinin ekseninde çevrim içi platformlarda yer alabilecek ve ailesi, çevresiyle sosyal ilişkilerini buradan yönetebilecek, akademik ve mesleki destek alabilecektir.

Lim’in bu çalışmasının dijital platformların aile içi ve çevreyle etkileşim süreci ve dijital çağa doğan çocukların çevrim içi varlıklarının nasıl korunabileceği noktasında önemli bir başvuru kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Dahası çalış-

mada Lim tarafından ebeveyn ve çocuğun sürekli bağlantıda olma hâliyle ilişkili olarak anne babalara düşen ve aynı zamanda toplumsal faydaya da işaret eden tüm bu görev ve sorumluluklar, potansiyel risk ve zararın en aza indirilerek dijital platformların işlevsel araçlara dönüştürülmesi noktasında da kıymetlidir.